

Pellervon
taloustutkimus

Lausunto
7.10.2022

Pellervon taloustutkimus PTT:n lausunto Valtiovarainvaliokunnan maatalousjaostolle

Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2023, HE 154/2022 vp

Teema: Maatalouden kannattavuus, maataloustulo, kannattavuuden parantaminen ja Venäjän aloittaman hyökkäyssodan vaikutukset Suomen maataloustuotteiden markkinoihin

Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalle ehdotetaan ensi vuodeksi määrärahoja noin 2,653 miljardia euroa. Budjettiesityksessä määrärahat laskevat noin 92 miljoonalla eurolla (-3 %) verrattuna kuluvan vuoden varsinaiseen talousarvioon. Valtion talousarvion vaikutukset maatalouden kannattavuuteen ja yrittäjätuloon ovat merkittävät erityisesti maatalouden EU:n rahoittamien ja kansallisten tukien kautta. Merkittävimmät maatalouden kannattavuuteen ja maataloustuloon vaikuttavat tekijät tukien ohella ovat markkinoilta saatavien tuottojen sekä maatalouden tuotantopanosten kustannusten kehitys. Maatalouspolitiikassa ja sen rahoituksessa tapahtuvat muutokset korostuvat EU:n rahoituskauden vaihtuessa ja yhteisen maatalouspolitiikan (CAP) rahoituskauden 2023—2027 toimeenpanon käynnistyessä vuoden 2023 alusta.

Maatalouden kannattavuus ja yrittäjätulo

Tuotantopanosten jyrkkä hintojen nousu jo vuoden 2021 syksystä lähtien on heikentänyt maatalouden talousnäkyymiä merkittävästi. Monilla maatiloilla ei ole ollut taloudellisia puskureita näin merkittävää kustannusinflaatiota vastaan, kun maatalouden kannattavuuskehitys on ollut heikkoa koko 2000-luvun. Sota Euroopassa on nostanut ruuan omavaraisuuden aivan uudella tavalla keskiöön osana kansallista huoltovarmuutta ja ruokaturvaa, mikä alleviivaa myös kannattavan maatalouden merkitystä.

PTT:n maa- ja elintarviketalouden suhdanne-ennusteen¹ (27.9.2022) mukaan maatalouden yrittäjätulo² säilyy tänä vuonna nimellisesti edellisvuoden tasolla, jos yrittäjätulossa ei oteta huomioon valtion keväällä myöntämää maatalouden kriisitukipakettia. Viime vuonna yrittäjätulo laski ennakkotietojen mukaan noin viidenneksellä vuoteen 2020 verrattuna. Kriisitukipaketti nostaa yrittäjätuloa tänä vuonna noin 200 miljoonalla eurolla, mutta sen reaalista arvoa heikentää korkea inflaatio. Yrittäjätulon arviointiin sisältyy epävarmuutta sekä hintasuhteiden että tuotantopanostuksen osalta.

Tulot markkinoilta kasvavat tänä vuonna sekä kasvinviljelyssä että kotieläintuotannossa. Tulojen ennustetaan kasvavan tänä vuonna noin 860 miljoonaa euroa edellisvuoteen verrattuna. Arvio tulojen kasvusta perustuu jo toteutuneeseen maatalouden tuottajahintojen merkittävään nousuun tänä vuonna sekä kasvinviljelyssä että maidon- ja lihantuotannossa ja lisäksi arvioidaan tuottajahintojen kehityksestä loppuvuoden aikana. Lisäksi viljanviljelyssä saatiin keskimääräinen sato viime vuoden heikon sadon jälkeen, mikä hintojen nousun lisäksi vaikuttaa tuloihin.

Maatalouden tuotantopanokset ovat nousseet vuodesta 2021 lähtien, ja Venäjän hyökkäysota on pitkittänyt kustannusten nousua. Tuotantopanosten kustannusten arvioidaan nousevan tänä vuonna noin 940 miljoonaa euroa verrattuna edellisvuoteen. Kustannuksia nostaa erityisesti lannoitteiden, energian ja rehujen hinnan nousut. Suurin kustannusten nousu tänä vuonna nähdään lannoitteissa. Maatalouden kustannuksia tulee nostamaan myös pankkilainojen korkojen nousu.

Tulojen markkinoilta arvioidaan nousevan vähemmän kuin tuotantokustannukset, mikä pitää yrittäjätulon heikolla tasolla. Korkea kustannusten taso lisää maataloustuotantoon kohdistuvia riskejä ja tulee kasvattamaan kannattavuuden polarisaatiota tilojen sekä eri tuotantosuuntien välillä. Osa tiloista menestyy haastavassakin markkinatilanteessa hyvin tilakoosta tai tuotantosuunnasta riippumatta.

Vuoden 2023 alussa Suomessa alkaa CAP2023–2027 ohjelmakauden toimeenpano ja uuden ohjelmakauden myötä maatalouden kokonaistukimäärän

¹ PTT:n maa- ja elintarviketalouden suhdanne-ennuste, syksy 2022. Maatalouden tuotantopanosten ja ruuan hinnat jäivät totuttua korkeammiksi – maatalojen kriisi ei hellitä. Saatavilla: <https://www.ptt.fi/ennusteet/maa-ja-elintarviketalous/maa-ja-elintarviketalous-syksy-2022.html>

² Yrittäjätulon ennusteessa vertailukohtana on Eurostatin ennakkotieto vuodelle 2021. Pohjana oleva ennakkotieto voi muuttua, kun lopulliset tilastotiedot valmistuvat.

arvioidaan pysyvän nimellisesti samalla tasolla kuin kuluvan kauden aikana. Korkea inflaatio kuitenkin pienentää tukien reaalista arvoa. Maatalouden tukien suhteellinen osuus maatalojen kokonaistuotoista myös pienenee, kun tulot markkinoilta kasvavat tuottajahintojen noustessa.

Ensi vuonna yrittäjätulon arvioidaan olevan tätä vuotta suurempi; pitkän aikavälin kannattavuuteen ei juuri tule parannusta. Kriisitukipaketin noin 100 miljoonaa euroa realisoituva osuus helpottaa hieman maatalojen taloustilannetta vuonna 2023. Ensi vuonna yrittäjätulossa näkyvät tuotantopanosten hintojen lasku sekä tuottajahintojen pysyminen tavanomaista korkeammalla tasolla.

Kannattavuuden parantaminen

Ruokamarkkinoiden toimivuutta tulee edistää, jotta tulonjako ruokaketjussa olisi oikeudenmukaisempi. Kustannukset siirtyvät ruokaketjussa eteenpäin kuluttajahintoihin asti viiveellä Suomessa. Erityisesti alkutuotannon osuutta ruokaketjun tulonjaosta pitää pystyä nostamaan vaikuttamalla koko ketjun toimivuuteen ja neuvotteluasemiin. Julkiset hankinnat tulee sitoa mukaan edistämään kotimaisen ruuan käyttöä lainsäädännön mahdollistamissa rajoissa. Julkisten ruokahankintojen osalta pitkät sopimusjaksot hidastavat kustannusten nousun siirtymistä hintoihin.

On tärkeää, että CAP-suunnitelman toimeenpano saadaan käyntiin täysimääräisenä vuoden 2023 alussa. Maataloustukijärjestelmän rakenteen kehittäminen olisi välttämätöntä seuraavalle ohjelmakaudelle. Tukia tulisi suunnata enimmäkseen paremmin aktiiviseen ja kestäväan (mm. ilmastotoimet, luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen) ruuantuotantoon. Tärkeää on myös panostaa siihen, että nuoret kokevat maatalousalan houkuttelevaksi ja taloudellisesti kestäväksi elinkeinoksi ja ovat halukkaita jatkamaan maataloustuotantoa.

Markkinoiden epävarmuus ja kustannusten nousu ovat siirtäneet maatalouden investointeja tulevaisuuteen, mikä näkyy esimerkiksi uusien maatalousrakennusten ja eläinsuojien rakentamisen vähentymisenä. Maatalouden kannattavuutta pitää pystyä parantamaan siten, että kehityshaluiset maatilat voivat investointiavustusten avulla kehittää toimintaansa. Makeran rooli on edelleen tärkeä maatalouden investointien rahoittajana.

Tutkimus- ja kehittämistoiminnan määrärahojen turvaaminen, mukaan lukien Makeran tutkimus- ja kehittämismääräraha, on edellytys sille, että tutkimuksella pystytään vastaamaan ratkaisujen löytämiseen maatalouden kannattavuuden ja ruokamarkkinoiden toimivuuden parantamiseksi. Tutkimus- ja kehittämistoiminta tulisi suunnata myös yhä enemmän kestäväan ruuantuotantoon huomioiden ilmastotoimet ja luonnon monimuotoisuuden edistäminen sekä samalla varmistaa korkean omavaraisuuden ja huoltovarmuuden ylläpitäminen.

Venäjän aiheuttaman hyökkäyssodan vaikutukset Suomen maatalous- tuotteiden markkinoinoihin

Venäjän hyökkäys Ukrainaan helmikuussa 2022 loi merkittävän epävarmuuden maailmanlaajuisiin elintarvikemarkkinoihin ja on vaikuttanut monin tavoin myös maataloustuotteiden markkinoiniin Suomessa. Poikkeuksellinen tilanne koettelee ruokamarkkinoiden toimivuutta. Jo syksyn 2021 kustannuskriisi nosti esille maatalouden riippuvuuden globaalista energiantuotannosta ja taloudesta. Venäjän hyökkäyssodan seurauksena energiamarkkinat ovat murroksessa. Kriittinen tekijä lähikuukausina koko ruokaketjulle on sähkön saatavuus ja hinta sekä maataloudelle erityisesti lannoitteiden hintakehitys.

Sodan jatkuminen ylläpitää epävarmuutta markkinoilla, mikä heijastuu tuotantopanosten hintoihin, tuottajahintoihin maataloudessa ja elintarviketeollisuudessa sekä ruuan hintaan myös Suomessa. Lisäksi Venäjän sisäinen tilanne voi vaikuttaa markkinanäkymiin. Vuoden aikana sekä tuottajahintojen että ruuan kuluttajahintojen nousuvauhti on selvästi nopeutunut, mutta kustannusten nousu siirtyy ruuan kuluttajahintoihin viiveellä. Elokuussa 2022 ruuan kuluttajahinnat nousivat Suomessa 12,5 prosenttia verrattuna vuodentakaiseen. Ruuan hinnan nousun ennakoidaan nopeutuvan edelleen loppuvuoden aikana.

On kuitenkin odotettavissa, että markkinat sopeutuvat ja hakevat uutta tasapainoa, mikä näkyy kustannusten ja hintojen nousun hidastumisena ja osin myös kääntymisenä laskuun ensi vuoden aikana. Sopeutumista tapahtuu sekä kuluksessa että tuotannossa, mutta kustannus- ja hintataso jäävät tavanomaista korkeammalle ensi vuodeksi. Markkinoilla oleva suuri epävarmuus heijastuu kustannusten ja hintojen kehitykseen ja lisää hintojen vaihtelua.

Kuluttajien ostovoima heikkenee tänä vuonna, kun poikkeuksellisen korkea inflaatio laskee palkansaajien reaaliansioita. Ruuan hinnan nousun vaikutukset yhdessä sähkön hinnan ja korkojen nousun kanssa heikentävät kotitalouksien taloustilannetta lähikuukausien aikana. Kuluttajat reagoivat nousseisiin hintoihin kulutuksen määrää ja rakennetta sopeuttamalla. Tämä vaikuttaa siihen, kuinka paljon kuluttajahintojen nousu tuo lisäeuroja ruokaketjuun.

Lausunnon ovat valmistelleet:

Sari Forsman-Hugg, tutkimusjohtaja, puh. 0400 639 450, sari.forsman-hugg(at)ptt.fi

Päivi Kujala, vanhempi maatalousekonomisti, puh. 040 194 5184, paivi.kujala(at)ptt.fi